

Tegija

Räägitakse tegijast – niisama tegijast, kõvast tegijast, tegijaist meestest. Mida see tegija õieti tähendab? Kust ta tuleb? Ja mis temaga teha?

Tegija on tegijanimi, mis tuletatud *ja*-liite abil tegusõnast *tegema*. Viimane omakorda on neid tegusõnu, mis esineb harilikult koos sihitisega: *teeb ettepaneku, teeb süüa*. Selliseid tegusõnu nimetatakse sihilisteks. Kui sihilisest tegusõnast (nagu *tegema*) tuletada nimisõna, olgu teonimi (*tegemine*) või tegijanimi (*tegija*), saab tegusõna juurde kuulunud sihiti- sest sellele nimisõnale omastavas käändes sihitislik täiend: *teeb ettepaneku* ja *ettepaneku* (mille) *tegemine*, *teeb süüa* ja *söögitegija* (mille tegija) jne.

Kuivõrd *tegema* kui sihiline tegusõna esineb tavaliselt koos sihiti- sega, võiks arvata, et tema tegijanimi esineb koos sihitisliku täiendiga – omastavas käändes nimisõnaga (nagu *ettepaneku tegija* või *söögitegija*). Ometi saab *tegija* sageli täienditagi toime, ja kui tal ka täiendeid on, ei tulene need sihitisest ega näita, mille tegijaga on tegu. Näiteks: *vana, kõva, tugev, tõsine, suur* (omadussõnad), *tuntud, arvestatav* (kesksõnad) *tegija*.

See *tegija* näib olevat sünonüüm *edukale* – kes läbi ei löö, ei ole te- gija. *Tegija* on ka *kibe käsi, kõva mees, tuntud kuju, tähtis nina, vana ka- la* vms. *Tegija* vastandid on *hädavares, tühikargaja, äpard, luuser*. *Tegija* on *oma ala meister*, nt tippu jõudnud sportlane, mõjukas poliitik või end maksma pannud allilmakuju. *Tegijad* võivad olla ka näiteks ette- võtted, kes omavahel turgu jagavad või kellel on selle peale ainuõigus. Suures nädalalehes on rubriik „Tegija”, Noorte Autorite Koondise ehk NAKi kõrvale on tekkinud Tallinna Noored Tegijad jne. Ning vaid mõ- ni harv kirjutaja on tajunud *tegija* puhul stiilihälvet, pannes ta jutumär- kidesse või poetades ette sõnakese *nii-öelda*.

Tõsised tegijad ja muidu sellid

Loeme näiteid:

Hakkame meenutama, kes on alates Soulist olnud tegija, kes niisama tühikargaja. (EKI tekstikorpus)

No mis tegija ma olen .. Poom on tegija ja Oper on tegija. Mina olen alles poisike. (SL Õhtuleht 06.09.1999)

Ega Kalev maltsa ostnud. [Gerald] Eaker pole tegija, aga kobedam kui meie pikad, kaitses on ta väga oluline lüli. (SL Õhtuleht 16.05.2000)

USA on ylbe ja jama, LEEDU on tegija. [---] usa pole tegija! Eurokoss on ülekoige (Delfi kommentaare 01.10.2000)

Jõust tuli puudu ja seljavalu hakkas piinama .. Tulnuks finiš veidi varem, olnuks ma tegija. (SL Õhtuleht 09.10.2000)

Ma ei kirjutakski Kaaverist kui kirjanikust, kuid asjaolu, et ta suutis luuletada antiikvormis, teeb temast tegija. (KesKus 31.08.2000)

„Los Angeleses antakse palju ameeriklastele, seal loeb nimi, ja seitse või isegi üheksa korda on Grammy saanud mõni, kes muusikamaailmas polegi teab mis tegija,“ arvab Kuusk. (Eesti Päevaleht 24.01.2000)

.. keskmikud on viimasel ajal nii raskelt pähe saanud, et vaimsed võimed hakkavad seepärast juba kannatama. Edgar, kes ennemuiste oli ikka tegija, on ka ära vajunud. (KesKus 01.06.2000)

Ma olin koolis kohe tegija, kui teised kuulsid, et mul õnnestus Blomkvistile piletid saada .. muljetas etendust vaatamas käinud 11aastane Liis. (SL Õhtuleht 21.09.2000)

.. läksin JK juurde ja küsisin, kas sepp tähendab, et on tegija. Üha lustlikumaks läks: „Jaa, tegija!“ (Postimees 03.07.2000) – Küsija uurib slängisõna *sepp* tähendust *tegija* kaudu.

.. matemaatikatudengidki viskasid eile põhikooli eksami ülesannetele pilgu peale .. Kümnes ülesanne on „tegija“: seda ei osanud peast lahendada ja pliiatsiga ei viitsinud. (SL Õhtuleht 20.06.2000)

Eesti kataloogiturg on TeleMedia andmeil jaotunud 5 tegija vahel: TeleMedia Eesti 51%, Ekspress Kataloogid 32%, Interinfo Eesti 13%, Kompass Eesti 3% ja Ambrosia elektrooniline kataloog 1%. (SL Õhtuleht 12.02.1998)

Kolmapäeval langes TALSE indeks üle 6%, suurimateks tegijateks osutusid Hansa- ja Foreksbank enam kui 10%-liste kukkumistega. (SL Õhtuleht 11.06.1998)

Usuasjus olgu selgus. Fotograaf Ove Maidla küsib mormoonidelt: „Kas Paulus oli kõva tegija?” (Postimehe naljanurk 24.05.2000)

Mobiiltelefoniga on seotud ka imagoküsimus. [---] Vana Motorolat ei taha keegi, olgugi et see ajab asja ära. Nokia 5110 on „arvestatava tegija” standard, kuid üle selle ka eriti pingutama ei pea. (Eesti Päevaleht 29.02.2000)

.. said Voitkade advokaatideks Viljandi vandeadvokaadid Mart Sikut (esindab Aivarit) ja Toomas Alp (esindab Ülot), keda asjaomastes ringkondades peetakse „tublideks tegijateks”. (SL Õhtuleht 02.03.2000)

Reval Sport on tõsiste tegijate paik. Beibed ja muidu sellid kaovad sealt kiiresti. (Postimees 30.09.2000)

Rummu vangla 470 asuka seas on tugevaim tegija ehk smotrja štšii 20-aastane narvalane Ruslan G. .. Vangla hierarhia juhiks ei saanud keskmist kasvu ja kõhnapoolne Ruslan tänu jõule. (Eesti Päevaleht 25.05.2000)

Infotehnoloogia- ja Telekommunikatsiooniettevõtjate Liit andis eile peaminister Mart Laarile aasta tegija tiitli toetuse eest infotehnoloogia ja telekommunikatsiooni arendamise. [---] Aasta teoks tunnistas liit Tele2 poolt tasuta interneti sissehelistamisteenuse pakkumise. (Eesti Päevaleht 06.04.2000)

Lisaks jalg- ja korvpallile võib veel tuua näiteks spordialasid, kus hordvaadid on maailma tipptegijate hulgas. (SL Õhtuleht 13.01.1999)

Tegijad mehed

ja-liitelised tegijanimed kuuluvad üldiselt nende sõnade hulka, mis võivad käituda nii nimi- kui ka omadussõnana. Ka *tegija* esineb ühilduva täiendina:

Arne on tegija mees – kotis 310 ahvenat. [---] Ülejäänute kalasaak kahvatub sedamaid .. , kui kalad jääle ümber kallatakse ja neid üle lugema hakatakse. (Eesti Päevaleht 29.01.2000)

.. mõni aeg tagasi Kaguraadiole antud äriintervjuus ütles AV, et tegijad mehed lähevad Põlvast minema .. (SL Õhtuleht 12.07.2000)

.. Varrak, mis „Neljanda võimu” üllitanud, on ikka hea kirjastus ja peatoimetaja Krista Kaer, nagu varemgi öeldud, igavesti tegija tädi. (SL Õhtuleht 28.06.2000)

Omas žanris väga tegija plaat. Kõik ju tolleaegsed nimed ja iidolid, superhitid. (SL Õhtuleht 22.11.1999)

Tegija võib olla ka juba kokku kirjutatav täiend:

Olgugi et Derby County ei küüni Manchesteri Unitedile isegi kaenla alla, pälvivad maailma ühes tugevaimas liigas klubi parima mängija nimetuse ainult tegijamehed. Papist poisid .. alistuvad pingetele .. ja leivad end õige pea teises tööpaigas. (SL Õhtuleht 08.05.2000)

Kas vana tegija või vana kala?

Seesugust sihitisliku täiendita tegijat tunneb ka soome keel. „Suomen kielen perussanakirja” III köide (Helsinki, 1994) toob sõna *tekijä* teise tähendusena ‘taituri, mestari’ (taidur, meister, virtuoos) ja näited: *Vanha, täysi, tunnettu tekijä* (täht-tähelt tõlkides: vana, kõva, tuntud tegija). *Hän on t. alallaan* (ta on oma(l) ala(l) tegija). „Soome-eesti sõnaraamatus” (Tallinn, 1986) on artiklis *tekijä* ‘tegija; autor; tegur; põhjus; faktor; [keeleteaduses] isik, persoon’ muu hulgas näide: *ei ole aloittaja, vaan jo vanha tekijä* ‘ei ole algaja, vaid juba vana kala’. Vahest soome keele eeskujul käibele tulnuna on *tegija* meil siiski oma soome vastega võrreldes saanud tublisti laiema tähenduse – vaadake kas või siinse loo näiteid – ja ta on ühtviisi sage nii suulises kui ka kirjalikus keeles ja nii argi- kui ka neutraalstiilis.

Tegija näib olevat viimase kümnendi sõna. Näiteks 1980-ndate lõpus Tallinna noorte keelt uurinud Mai Loogile (vt „Nende sõned, sõnad. Uurimus eriealiste tüdrukute ja poiste kõnekeelest”. Tampere, 1992) on ta ette tulnud vaid korra ja tema „Esimeses eesti slängi sõnaraamatus” (Tallinn, 1991) *tegijat* polegi. Sama sõnaraamatu võrguversioon on venelase (!) kohta käivate sõnade hulgas näha *kõvamees, kõva tegija*. „Eesti kirjakeele seletussõnaraamat” pole oma ilmumisjärjega veel *tegijani* jõudnud. „Eesti keele sõnaraamatus ÕS 1999” on *tegija* omaette märksõna koos lause- ja liitsõnanäidetega – *tegijal juhtub; hea-, järele-, kaasa-, kurja-, leiva-, paha-, vaiba-, õnnistegija* –, kuid sihitisliku täiendita *tegija* kohta ei ole midagi öeldud. (Küll on näiteks märksõna *vinge* juures näide *vinged tegijad*.)

Tegija on praegusaja moesõna – on juba leitudki, et elame lausa „tegi-
gijate vabariigis” (Eesti Ekspress 12.10.2000). Moele kätt ette ei pane,
kuid moejärgijaid võib õpetada liialdustest hoiduma. Selle sihiga on järg-
mistele, taas elust võetud näidetele lisatud ettepanekuid ümbersõnastuse
kohta.

Eesti on pooleaastase eesistujaperioodi jooksul olnud nii -õelda tegija ..
(EKI tekstikorpus) – on olnud tegus, on hästi hakkama saanud, on tul-
nud oma tööga (hästi) toime

.. Optiva panga ostja on finantsalal nimekas tegija .. (Raadio 2 majan-
dusuudised 06.10.2000) – nimekas rahaasutus

.. kohtussemineku põhjuseks on aga tema hinnangul soov takistada
kolmanda GSM 900 operaatori turuletulekut Leedus. [---] Nii Leedus
kui Lätis teevad operaatorid lobitööd, kirjutavad artikleid, kui paha ja
kahjulik on kolmas tegija .. (Postimees 09.05.2000) – kolmas käitaja (ja
eespool: .. soov takistada kolmanda GSM 900 käitaja tulekut Leedu
turule)

Kui vaadata pankade turuväärtusi, siis on lihtsalt esmane vajadus saada
tegi-
gijaks ka mõnel teisel turul peale Eesti. (SL Õhtuleht 10.09.1997) –
kinnitada kanda ~ panna end maksma mõnel teisel turul

Osteti Alonzo Mourning, kes võib põhitsentrita suursoosiku vastu
ainus tegija olla. (EKI tekstikorpus) – kes ainsana võib põhitsentrita
suursoosiku vastu midagi ära teha

Olin siiski juba aastaid olnud N. Liidu koondises ja põhja alla saanud.
Kui üsna uus tegija võidab, tundub see peaaegu alati üllatusena. (EKI
tekstikorpus) – uustulnuk(as)

5000-kroonist igakuist toetust saavad 12 sportlast eesotsas suusatalve
kuumima tegija Kristina Šmiguniga. (Postimees 13.03.2000) – esinum-
ber

President on selles vallas vana tegija, aga nüüd kuuleme Tallinna lin-
napea, tema asetäitja, peaministri ja teistegi improvissidest, nagu muu-
sikud vanasti ütlesid. (Eesti Päevaleht 20.06.2000) – vana kala

Partei, mis täna saaks 10% häältest[,] oleks ju kõva tegija. (KesKus
01.06.2000) – kõva sõna

Marian oli allilma eliidis arvestatav tegija, mistõttu kuulutas teatud
ringkond kohe pärast mörva välja ajajahi selle korraldaja leidmiseks.

(Postimees 05.04.2000) – tähtis nina (või lihtsalt kuulus allilma eliiti ~ ladvikusse ~ koorekihti)

„Tiru on NATO-ga liitumise alal kõige tugevam tegija ja siit tulebki otsida põhjusi, miks president sellise otsuse tegi,” ütles Laar eile. (Eesti Päevaleht 05.01.2000) – NATO-ga liitumise asjus kõige kompetentsem

Riho Sibul on piljardilauas tuntud tegija: vähe juttu, kuid palju häid lööke. (EKI tekstikorpus) – kibe käsi

Mati Unt, näh, on ka maalt pärit ja selline võluv omaenese nina ette tegija. Ja väga vinge vend on. (KesKus 01.06.2000) – omaette nokitseja

Möödunud nädala tõeline tegija ei olnud mitte välismaalase pass või leiva hind, vaid Videviku kummitus ehk, peenemini öelduna, poltergeist. (EKI tekstikorpus) – nädala sündmus ~ nael ~ tõmbenumber

Prantsuse maratonaerutaja Jo Le Guen alustas eile Uus-Meremaalt Wellingtonist teekonda, mis peab ta umbes nelja kuuga viima Lõuna-Ameerika Hoorni neemeni. [---] „Usun, et tulen oma ettevõtmisega toime,” sõnas prantslane enne oma lainevahus õõtsuvasse musta värvi paati astumist. „Annan endast parima, aga muidugi, kes seda ette teab – Vaikne ookean on ikka palju suurem tegija kui mina.” (Postimees 04.02.2000) – Vaikne ookean on minust ikka kõvasti üle ~ kas ma saan Vaikse ookeani vastu

Miks meid Soome president nii erutab ja Läti oma külmaks jätab? Kindlasti on üks põhjus selles, et Halonen on vana kõva poliitiline tegija. (KesKus 01.06.2000) – kogenud poliitik ~ vana poliitikategija või vähemalt poliitikas vana tegija (mitte vana kõva poliitiline tegija)

Kui näiteks ülemus surub naise kuskil komandeeringus olles vastu seinale ja ütleb, et kohe on vaja tema tuppa tulla, siis naine pigem arvab, et see on nii tore – ta ikka veel naisena tegija. (Eesti Päevaleht 06.06.2000) – tast on ikka naisena veel asja

Ja veel üks näide.

Ka mina olen viimased nädalad olnud tegija. Tegin nimelt maal heina. (KesKus 02.08.2000) – Kena, et asja võetakse ka huumoriga.

Maire Raadik
eesti keele instituudi teadur